

Stanislav Příbyl

Právní situace
litoměřické diecéze
v letech 1989–2010

Právní situace litoměřické diecéze v letech 1989–2010

Stanislav Přibyl

Recenzovali:

prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., O. Praem.

JUDr. Jakub Kříž, Ph.D.

Vydala Univerzita Karlova v Praze

Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz

Redakce Jan Sušer

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova v Praze, 2015

© Stanislav Přibyl, 2015

ISBN 978-80-246-3100-4

ISBN 978-80-246-3112-7 (online : pdf)

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2015

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

Úvod	9
Historický přehled	10
Litoměřická kapitula (1057–1655)	10
Založení litoměřické diecéze	14
Stanovení data založení diecéze	20
Osudy litoměřické diecéze a jejích biskupů	20
Episkopát Josefa Koukla (1989–2003)	27
Jmenování Josefa Koukla biskupem	27
Změny v administraci diecéze po listopadu 1989	28
Obnova struktur diecéze	29
Kanonizace sv. Zdislavy	30
Zakládání církevních škol	31
Teologický konvikt a Diecézní dům kardinála Trochty	31
Zřeknutí se úřadu diecézního biskupa a jmenování administrátora diecéze	31
Episkopát Pavla Posáda (2004–2008)	32
Jmenování Pavla Posáda biskupem	32
Nemoc	35
Biskup Dominik Duka apoštolským administrátorem „sede plena“	35
Výročí 350 let od založení diecéze	39
950 let kapituly (2007)	41
Jmenování Pavla Posáda pomocným biskupem a uprázdnění biskupského stolce	42
Uprázdněný biskupský stolec	43
Episkopát Jana Baxanta (2008–)	44
Jmenování Jana Baxanta biskupem	44
Znovuustavení struktur diecéze	45

Řízení diecéze	48
Diecézní biskupové	48
Biskupská konference a členství litoměřických biskupů v ní	49
Sedisvakance	50
Litoměřická diecéze a česká provincie	53
Diecézní kurie	53
Generální vikáři	53
Biskupští vikáři	57
Kanceléři	63
Vicekanceléři	65
Notáři kurie	66
Archiv a archiváři	67
Acta curiae	68
Ekonomická rada diecéze	69
Diecézní ekonom	70
Kněžská rada a sbor poradců	71
Pastorační rada diecéze	76
Relatio quinquennalis	77
Návštěva Ad limina apostolorum	80
Personální zajištění a územně správní struktura diecéze	82
Personální zajištění diecéze	82
Vzdělání duchovních	82
Pohyb duchovních	84
Účast laiků na duchovní správě	87
Územně správní struktura diecéze	89
Právnícké osoby	90
Zřízení plzeňské diecéze a úprava území diecéze litoměřické	93
Farnosti, faráři, rektoři kostelů, kaplani	98
Vikariáty a okrskoví vikáři	116
Kapitula kanovníků	129
Řeholní společnosti	134
Dějiny řeholí na území litoměřické diecéze	134
Mužské řehole	135
Ženské řehole	142
Konsociace	147
Charity v litoměřické diecézi	148
Diecézní charita Litoměřice	149
Farní a oblastní charity	150
Společenství svaté Kláry	152

Třetí řády	154
Sekulární františkánský řád	154
Laická sdružení sv. Dominika	156
Občanská sdružení podle civilního práva	157
Výkon moci legislativní	160
Legislativní činnost v diecézi	160
Právní obyčej	160
Ostatní prameny diecézního práva	161
Stanovy	161
Výkon moci správní	181
Výkon magisteriálního práva	181
Duchovní cvičení	181
Katechetická výuka	182
Katolické (církvní) školy	183
Akademická pastorece	187
Výkon sanktifikačního práva	188
Svatosti obecně	188
Interkomunio	189
Svatost křtu	190
Svatost biřmování	194
Svatost eucharistie	196
Svatost smíření	203
Svatost pomazání nemocných	205
Svatost svěcení	205
Svatost manželství	212
Ostatní bohoslužebné úkony	230
Posvátná místa	233
Posvátné doby	239
Výkon majetkového práva	240
Nabývání majetku	240
Správa majetku	246
Výkon moci soudní	254
Trestněprávní řízení	254
Cenzury	254
Suspenze	256
Pořádkové tresty	257
Trestní opatření	258

Manželskoprávní řízení	258
Účast litoměřické diecéze na činnosti ICS, resp. MCS	258
Diecézní církevní soud	265
Závěr	267
Summary	271
Seznam použitých zkratek	275
Bibliografie	277
Textové přílohy	285
Obrazová příloha	323
Jmenný rejstřík	333

Úvod

Předkládaná publikace, která je upravenou disertační prací, obhájenou na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v roce 2014, se zabývá právní situací litoměřické diecéze v letech 1989–2010. Dvacet jeden rok dějin v proměňující se společnosti byl zvolen jako dostatečně rozsáhlý a zajímavý vzorek právních dějin této místní církve.

Cílem práce bylo popsat právní stav litoměřické diecéze v období, kdy zastávali úřad litoměřického biskupa Josef Koukl, Pavel Posád a Jan Baxant. Vědecký přínos necht' je spatřován ve zveřejnění a systematickém uspořádání nikdy nepublikovaných pramenů, které mohou pomoci nahlédnout na právní realitu nedávné minulosti církve v severozápadních Čechách.

Jsem si vědom, že hloubka zpracování tématu by mohla být mnohem větší, avšak rozsah práce, již tak dosti velký, by byl v takovém případě neúnosný a práce sama obtížně čitelná. Bádání v oblasti, o níž publikace pojednává, tak může v budoucnosti pokračovat úžeji zaměřenými sondami do právního stavu diecéze, kdy bude možné beze zbytku vyčerpat dostupný archivní materiál.

Bylo by pro mě satisfakcí, kdyby předkládaná kniha pomohla poznat hlouběji moderní dějiny litoměřické diecéze z její právní stránky a případně se stala inspirací pro tvoření jejího právního stavu v budoucnosti.

Děkuji všem svým přátelům a spolupracovníkům za pomoc a podporu, především však profesoru JUDr. Antonínu Ignáci Hrdinovi, DrSc., O. Praem., mému školiteli.

Stanislav Příbyl

Historický přehled

Na počátku práce bude pojednáno o dějinách. Nejen o dějinách litoměřické diecéze, ale v přehledu o téměř celých křesťanských dějinách na území této diecéze.

Prvním písemně zdokumentovaným právním aktem bylo založení litoměřické kapituly v roce 1057. Důležitým milníkem byl okamžik založení litoměřické diecéze, tedy 3. července 1655. Tímto okamžikem vznikl právní rámec, v němž se bude celá tato práce pohybovat. Následují velmi stručné dějiny diecéze, které jsou strukturovány obdobími episkopátů jednotlivých litoměřických biskupů. Ti byli ve své diecézi zákonodárci, vykonavatelé práva i soudci. V nich se tedy spojoval historický a právní aspekt existence této místní církve. Období episkopátu posledních tří biskupů – Josefa Koukla, Pavla Posáda a Jana Baxanta je potom vlastním předmětem této práce, proto i historický pohled bude v tomto případě poněkud podrobnější.

Litoměřická kapitula (1057–1655)

Podle prastaré tradice byla v Litoměřicích založena knížetem Svytichněvem II. (1055–1061) jedna z nejstarších a nejvýznamnějších kolegiálních kapitul v Čechách. Zakládací listina nebyla pravděpodobně ani vyhotovena. Je však zachován „pamětní záznam o založení a obvěnění kapituly litoměřické“ z let 1057–1058, a to ve trojí podobě.¹ Pamětní záznam má dodatky z poslední třetiny 12. a počátku 13. století, s nejstarší zachovanou českou psanou větou vůbec. Tato věta má nadační, tedy právní

1 Srov. Jaroslav Macek: *950 let litoměřické kapituly*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 284. První verze pochází z roku 1057–8 s dodatky (signatura A), druhá z roku 1218 (signatura B) a třetí z let 1319–1341 je falzem (signatura C).

charakter: „Pavel dal jest ploškovicích zemu, Wlah dal jest dolas zemu bogu i svjatému scepánu se dvema dušníkoma bogucev a sedlatu.“ Věta má deklaratorní charakter a je součástí pamětního zápisu, tedy dokumentu, který byl pořízen v době, kdy ještě nebylo zvykem fixovat právní vztahy písemně.

Litoměřická kolegiátní kapitula byla bohatě nadána. Motivem jejího založení byla snaha Spytihněva II. dosáhnout královské koruny, k níž právě mělo přispět založení litoměřické kapituly. Patrocinium sv. Štěpána prvomučedníka bylo zvoleno zřejmě proto, že tehdy byl papežem Štěpán X. (1057–1058).

Po brzké smrti Štěpána X. sdělil jeho nástupce Mikuláš II. (1058–1061) knížeti Spytihněvovi II., že dostává pouze právo užívat biskupské čepice (mitry). Stalo se tak v roce 1059 nebo 1060.

V čele nové kapituly stanul jako probošt roku 1057 učený Lanzo², původem ze Saska, snad příbuzný sv. Benna. Předtím byl Lanzo dvorním kaplanem Spytihněva II., ovládal češtinu a jeho kaplanem zůstal i po jmenování proboštem. Po smrti pražského biskupa Šebíře v roce 1067 se Lanzo měl dokonce stát pražským biskupem, ale knížeti Vratislavovi (1061–1092) se to tehdy nepodařilo prosadit.

Právo jmenovat probošta litoměřické kapituly náleželo od počátku českému panovníkovi, a to až do promulgace Kodexu kanonického práva v roce 1917. Probošt pečoval o chrám sv. Štěpána, zastupoval kapitulu navenek a staral se o všechny stavby kapituly. Členové kapituly žili původně společně v kapitulním domě, zvaném klaustrem. Chybí bohužel zprávy, kdy byl tento společný kanovnický život nahrazen zřízením samostatné proboštské prebendy a kanovnických prebend a kdy proboštství vytvořilo samostatnou prebendu.³ Z tohoto nejstaršího období neznáme ani počet kanovníků, který patrně nebyl stanoven. Je doložena pouze funkce kanovníka-scholastika, který pravděpodobně zastupoval probošta pobývajícího většinu času na pražském panovnickém dvoře. Stejně obtížné je přesně sledovat vývoj značného nemovitého majetku kapituly, protože až do první poloviny 14. století se zachovalo minimum pramenů.⁴ Není známo, zda v této nejstarší době vznikla statuta kapituly, i když to lze předpokládat.

Významným předělem v dějinách kapituly se stal rok 1349, kdy byla zřízena druhá dignita, totiž kapitulní děkan. Bylo to zásluhou tehdejšího probošta Bohuslava (1347–1358), bratra prvního pražského arcibiskupa

2 Jméno bylo uváděno také ve variantách Lacko či Licka.

3 Snad v druhé polovině 13. století.

4 Zachovaly se emfyteuze na kapitulním majetku k letům 1253, 1269, 1301 a 1319.

Arnošta z Pardubic. Děkanství bylo zřízeno zakládací listinou 21. listopadu 1349. Děkan sídlil trvale v Litoměřicích při kapitulním kostele a pečoval o řádné zachovávání předepsaných bohoslužebných úkonů. Český panovník měl právo jmenovat děkana stejně jako již dříve probošta. Majetek kapituly se tehdy dále zvětšoval a celé období vlády Karla IV. bylo dobou velkého rozkvětu. V rejstříku papežských desátků z roku 1384 je uvedeno v Litoměřicích dvanáct kapitulářů. Při zřízení děkanství v roce 1349 byla pravděpodobně statuta buď reformována, nebo teprve vznikla. Instalaci kapitulářů vykonával zprvu probošt, ale od zřízení úřadu děkana kapituly již kapitulní děkan. Vznikem kapitulního děkanství zanikla kapitulní scholasterie a její prebenda se stala základem majetku kapitulního děkanství. Do husitských válek, zejména v době vlády Karla IV., přibyli nejen noví kanovníci ale i poloprebendáti včetně oltářníků a další kněžstvo pod vedením význačných proboštů a děkanů.⁵

Husitské války postihly kapitolu ztrátou většiny nemovitého majetku, což mělo za následek radikální snížení výnosu prebend i snížení počtu kapitulářů. Jen díky velkému úsilí tehdejších proboštů, děkanů a přízní okolní katolické šlechty se kapitula udržela i v této době. Až ve druhé polovině 15. století se mohly zahájit konečně kroky k restituci rozchváceného církevního majetku kapituly, byť znovu ohrožovaného králem Jiřím z Poděbrad.

Projevem nové situace kapituly je listina z 12. ledna 1487, která je nejstarším dochovaným zněním statut kapituly. Tehdejší administrátor pražského arcibiskupství stanovil i nové rozdělení majetku kapituly jednotlivým prebendám. Započatý vývoj pokračoval i v dalších letech, zvláště za proboštů Jana z Vartemberka (1490–1508) a litoměřického rodáka Jana Žáka (1508–1534). Výkup a odkazy opět rozmnožily majetek kapituly, který kromě jiného také chránil její zájmy proti utrakvistickému městu Litoměřice. Přesto se kapitule nevyhnuly následky postupující reformace na straně jedné a předtridentského katolicství na straně druhé. Mezi probošty a děkany nalézáme opět významné osobnosti, například Jana Horáka Hasenbergera (1542–1551), vynikajícího humanistu, kazatele a polemika, probošta Marka z Kytlice (1567–1579), děkana Adama Drogera (1584–1608) či děkana Bartoloměje Pěčinského z Pěčina (1559–1573). Na druhé straně se objevily spory mezi probošty a děkany o pravomoc nad poddanými a začaly i odboje poddaných proti církevní vrchnosti.

5 Probošt Bohuslav z Pardubic (1347–1358), první děkan Mikuláš Hostislav z Horaždovic (1349–1360) a další.

Za probošta Kašpara z Logau (1551–1562) byla dosavadní statuta opět zreformována, a to především v kompetencích a správě temporálií kapituly. Velmi významnou osobností byl probošt Zbyněk Berka z Dubé (1587–1593), který byl postupně držitelem osmi kanonikátů,⁶ dále proboštem vyšehradským a pak proboštem olomouckým. Roku 1583 se stal dokonce administrátorem in spiritualibus řezenského biskupství. 14. prosince 1592 byl jmenován pražským arcibiskupem a získal si veliké zásluhy při provádění katolické reformace. Byl jmenován kardinálem, ale zemřel v roce 1606 ještě před zveřejněním tohoto jmenování. I jako arcibiskup mimořádně pečoval o litoměřickou kapitolu. V jeho stopách kráčel jeho nástupce probošt František z Ditrichštejna (1594–1598), pozdější kardinál a biskup olomoucký (1599–1633), jedna z nejvýznamnějších osobností své doby vůbec. Ještě jako probošt litoměřický získal pro sebe a své následovníky právo pontifikálií, které bylo uděleno bulou papeže Klimenta VIII. z 15. listopadu 1594.

Za stavovského povstání v letech 1618–1620 byla většina proboštských a děkanských statků zkonfiskována a prodána vzbouřenými stavy okolní protestantské šlechtě. Po bitvě na Bílé hoře byly sice kapitule zkonfiskované statky vráceny, ale snaha probošta Jana Sixta z Lerchenfelsu (1617–1629) získat další v minulosti ztracené statky byla neúspěšná. Pro velkou většinu zničených obcí se hmotná situace kapituly dále zhoršovala, a to i v souvislosti s postupujícími válečnými událostmi.⁷ Kapitulka tehdy stěží užívala probošta, děkana a jednoho jediného kanovníka, který zůstal a pro nějž se ustálil název kanovník královský neboli regius.

Za probošta Jana Tiburcia Kotvy z Freyfeldu (1629–1637), který sehrál významnou úlohu v katolické reformaci v severních Čechách a s nímž se počítalo pro biskupský stolec, zesílily hlasy, navrhuující již předtím Litoměřice za jedno ze sídel nových biskupství v Čechách a počítající s inkorporací proboštsství kapituly novému litoměřickému biskupství, včetně statků.⁸

Nástupce Kotvův, Maxmilián Rudolf Schleinitz (1637–1655), přední rádce a generální vikář arcibiskupa pražského, kardinála Arnošta Vojtěcha Harracha, se stal posledním proboštem litoměřickým na dvě a půl století. Počátky jeho působení v Litoměřicích zastiňovala pokra-

6 Obdržel kanonikáty ve Staré Boleslavi, na Vyšehradě, v Olomouci, v Litoměřicích, v Řezně, v Altöttingu, v Salzburgu, v metropolitní kapitule v Praze. In: Jaroslav Macek: *950 let litoměřické kapituly*, s. 84.

7 Saský vpád v letech 1631–1632, švédské invaze v letech 1634 a 1639.

8 Srov. ABL, fond Ordinariát, 1994, sign. D, Katedrální kapitula u svatého Štěpána v Litoměřicích, Statuta, bez č. j., ze dne 11. dubna 1995.

čující válka, spory s děkanem kapituly Rudolfem Roderem z Feldburku a s městem Litoměřice. Kromě jiného o patronát nad městskými kostely. Maxmilián Rudolf Schleinitz se roku 1655 stal prvním biskupem litoměřickým. Se založením diecéze úřad probošta kapituly zanikl a byl znovuobnoven až v roce 1907.

Založení litoměřické diecéze

Litoměřická diecéze byla založena 3. července 1655.⁹ Kandidát na prvního litoměřického biskupa Maxmilián Rudolf Schleinitz byl vybrán už v polovině čtyřicátých let 17. století, kdy diecéze ještě neexistovala. Záhy po obnovení arcibiskupství pražského roku 1561 se objevila nutnost rozdělit nesmírně velkou pražskou arcidiecézi pro zefektivnění duchovní správy. Původně bylo patrně počítáno s obnovením diecéze litomyšlské, jak naznačuje vyobrazení biskupa litomyšlského na výzdobě kaple v arcibiskupském paláci v Praze,¹⁰ ale spory mezi pražským arcibiskupem a olomouckým biskupem tuto myšlenku pohřbily.

V sedmdesátých letech 16. století se začalo hovořit o potřebě založit dvě nebo tři nová biskupství v Čechách. V roce 1593 se psalo o potřebě vytvořit úřad světitícího biskupa v Lužici.¹¹ V témže roce se poprvé objevily Litoměřice zmiňované coby kandidát na biskupské město.¹²

Na začátku 17. století se potřeba nového biskupství ještě zintenzivnila. Souviselo to s bitvou na Bílé hoře roku 1620 a s následnou energickou katolickou reformou. Ve svých dobrozdáních navrhli Slavata a Martinic založit dvě biskupství – v Plzni a v Litoměřicích.¹³ Tyto návrhy se stále opakovaly. Od začátku bylo jasné, že první biskupství, které bude založeno, bude mít sídlo v Litoměřicích.

Dokladem o založení diecéze jsou papežské buly. Jsou dvě, obě od papeže Alexandra VII., jedna, zřizující diecézi, začíná slovy „Primitiva

9 O tématu pojednává článek: Stanislav Příbyl: Založení litoměřické diecéze: Právněhistorické souvislosti. *Revue církevního práva* 56, III, 2013, s. 21–32.

10 Kapli postavil arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé roku 1599. „Na jednom z prvních vyobrazení prelátů jako stavu Českého království jsou totiž po boku arcibiskupa zobrazeni oba ‚historičtí‘ sufragáni, biskup olomoucký a biskup litomyšlský.“ In: Alessandro Catalano: *Západy o svědomí: kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667) a protireformace v Čechách*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 84.

11 Propositiones ex anno 1593 de fide catholica restauranda – in: Catalano, op. cit., s. 84.

12 Tamtéž: „V témže roce napsal Melchior Klesl arcibiskupu Berkovi, že bude nezbytné založit čtyři nová biskupství v Litoměřicích, Hradci Králové, Českých Budějovicích a Plzni.“

13 Tamtéž.

illa Ecclesia“¹⁴ a je datována 3. července 1655,¹⁵ druhá s názvem „Regimini universalis ecclesiae“ je jmenovací bulou Maxmiliána Rudolfa, svobodného pána ze Schleinitz, prvním litoměřickým biskupem.¹⁶ Bohužel se ani od jedné buly nezachoval originál. Obě se nalézají v archivu Katedrální kapituly sv. Štěpána v Litoměřicích v dobových opisech.

Důvody dlouhého a komplikovaného procesu vzniku byly především ekonomického a právního rázu. Zatímco osoba prvního biskupa Maxmiliána Rudolfa Schleinitze byla vcelku bezproblémovým bodem celé procedury, zadržávala se jednání opakovaně na ekonomickém zabezpečení nové diecéze, způsobu volby a jmenování biskupa. Zakládací bula se všem sporným bodům podrobně věnuje.

Oficiálním důvodem vzniku litoměřické diecéze byla taková rozlehlost pražské arcidiecéze, která znemožňovala pražskému arcibiskupovi řádně vykonávat jeho službu. V bule se píše:

Není v silách pražského arcibiskupa, aby se s náležitou pečlivostí mohl věnovat správě své diecéze, když její hranice jsou vymezeny územím celého českého království. Jen stěží ji tak může plně vizitovat a vykonávat další pontifikální úkony, jen stěží může pohlédnout do tváře všem svým diecézanům, jak náleží.

Důvodem vzniku diecéze však také byla „poloha města [Litoměřic] nedaleko saských hranic, odkud proudila do Čech luteránská propaganda, usilující též o politické podvracení habsburského katolického státu“.¹⁷

Dnešní území litoměřické diecéze se podstatně liší od území diecéze v době jejího založení. V roce 1655 se rozkládala jen na území litoměřického kraje a měla tedy oproti dnešnímu stavu jen asi třetinovou velikost. Při úvahách o rozloze jednotlivých diecézí se však původně počítalo v podstatě s dnešním územím. V únoru roku 1643 navrhuje Maxmilián Rudolf Schleinitz, aby litoměřická diecéze zahrnovala žatecký, litoměřický a boleslavský kraj, kde se nejvíce vyskytují luteránští kazatelé a svá-

14 Bula je v latinském originálu i v českém překladu otištěna v přílohách této práce na str. 285–294.

15 Latinský text in: Johann Evangelist Schlenz: *Geschichte des Bistums und der Diözese Leitmeritz, I, Geschichte der Gründung des Bistums Leitmeritz*. Warnsdorf: Verband der deutschen katholischen Geistlichkeit Böhmens, 1912, s. 340–345.

16 Latinský text in: Schlenz, I, op. cit., s. 346–349.

17 Jaroslav V. Polc: *Stručný přehled dějin českých a moravských diecézí po třicetileté válce*. Praha: KTF UK, 1995, s. 50.

dějí lid. Je dokonce toho názoru, že by k nové diecézi měl patřit i kraj rakovnický a slánský.¹⁸ Nicméně realita byla nakonec mnohem prostší.

Bula stanovila území litoměřické diecéze takto:

[Proto] jsme se po zralé úvaze i na základě úsudku shromážděných kardinálů z Kongregace svatě římské církve pro šíření víry plnou apoštolskou mocí rozhodli navždy vyčlenit a oddělit od pražské diecéze výše jmenované město Litoměřice spolu s celým litoměřickým krajem a jeho farními kostely, s městy v něm ležícími, se všemi jeho končinami, s celým jeho územím, s jeho pevnostmi, vesnicemi a všemi místy; taktéž s jeho duchovenstvem, lidem a všemi osobami, s kláštery, kostely, posvátnými místy, s beneficií církevními (se správou i bez správy), světskými i řeholními, náležejícími jakýmkoli řeholním řádům.

Spolu s vyjmenovaným územím náleželi nové diecézi pochopitelně také lidé na tomto území se nacházející, jak duchovní, tak i věřící.

Důležitou podmínkou vzniku litoměřické diecéze byla rovněž její ekonomická soběstačnost. Aby mohla vzniknout, musela mít zajištěný systém získávání finančních prostředků jak pro obživu duchovenstva, tak pro udržování kostelů a dalšího církevního majetku, stejně tak jako pro stavbu nových objektů.

Prvním zdrojem financování byla solná daň:

Po vítězství habsburské dynastie nad povstáním české protestantské šlechty v roce 1620 byl dosavadní systém několika uznávaných vyznání zaměněn za systém katolického konfesijního státu. Církevní struktury kališnické a protestantské byly zlikvidovány. Katolická církev byla od té doby jedinou církví, kterou veřejná moc podle říšské zásady „cuius regio, eius religio“ uznávala. Vůči židovství byl zachován určitý stupeň tolerance. Trestní postih vůči povstalcům zahrnoval konfiskaci pozemkového majetku, k němuž patřily i pozemky, které byly původně v církevním vlastnictví a které byly rozchváčeny za husitských bouří. Až na ojedinělé výjimky však nedošlo k restituci tohoto pozemkového vlastnictví. Tehdejší český panovník Ferdinand II. konfiskovanou půdu raději rozdával svým šlechtickým spojencům. Rozhodl se nahradit církví utrpěnou škodu formou stálé renty ve formě solní daně. V konkordátě z roku 1630 se zavázal odevzdávat pražskému arcibiskupství 15 krejcarů z každé bečky soli do Čech dovezené.¹⁹

¹⁸ Schlenz, I, op. cit., s. 225.

¹⁹ Jiří Rajmund Tretera: Postavení církvi a náboženských společností v právním řádu České republiky. *Revue církevního práva* 11, III, 1998, s. 219.

Solní pokladna existovala do roku 1782, kdy začala být solní daň odváděna ve prospěch nově založených zemských náboženských fondů. Tato daň měla svoji odvrácenou stranu, nesla s sebou „právo nominovat všechny budoucí uživatele beneficií, která měla být z těchto prostředků založena“.²⁰

Důležitým zdrojem financování nového biskupství bylo zakoupení panství Stvolínky právě z výnosu solné daně. Tomuto nadání dlouho bránil Martinic a jeho rodinný klan.²¹ Bula o tomto panství pojednává následujícími slovy:

K biskupskému hospodaření, zřízenému u řečeného litoměřického kostela také navždy k jeho věnu přivtělujeme panství v hodnotě padesát tři tisíc českých zlatých, nedávno zde Kongregací pro šíření víry za účelem zřízení biskupství zakoupené.

Třetím důležitým zdrojem financování byla inkorporace beneficia probošta litoměřické kapituly do nově vzniklého biskupství. Proces byl usnadněn i skutečností, že první biskup Schleinitz byl před založením biskupství posledním proboštem litoměřické kapituly. Úřad probošta byl znovuobnoven až v roce 1907, po více než 250 letech.²² Zakládací bula litoměřického biskupství o proboštsví kapituly píše:

Proboštsví, které dosud bylo prvotní hodností při litoměřickém kolegiálním kostele a jehož patronem je již zmíněný Ferdinand coby český král, se v důsledku této listiny uprazdňuje a my, rovněž se souhlasem výše uvedeného krále, svou apoštolskou autoritou i mocí této listiny, existenci tohoto proboštsví zcela zastavujeme a rušíme. Zároveň navždy sjednocujeme, přivlastňujeme, přivtělujeme, snášíme a připisujeme nově zřízenému biskupství v Litoměřicích všechny zisky, plody, důchody a výnosy takto potlačeného proboštsví.

Posledním zdrojem majetku byl zcela logicky majetek arcibiskupství pražského na území nově vzniklé diecéze. „Dne 6. března 1656 zaslal Schleinitz svůj první pastýřský list kléru své diecéze, v němž je informoval o kanonickém zřízení Litoměřického biskupství a o zřeknutí se práva

---

Text konkordátu in: Ignác Antonín Hrdina: *Texty ke studiu konfesního práva*, II, Český stát. Praha: Karolinum, 2007, s. 288 a násl.

20 Catalano, op. cit., s. 287.

21 Srov. tamtéž.

22 Srov. Jaroslav Macek: *950 let litoměřické kapituly*, op. cit., s. 273.

na Litoměřický kraj ze strany kardinála Harracha.²³ Zřizovací bula litoměřického biskupství podrobně upravuje rozdělení majetku v souvislosti s rozdělením území litoměřické diecéze:

Zároveň tak oddělujeme, v celku i jednotlivě, všechny plody, výdělky, užitky a desátky, všechna práva, důchody a zisky, které dosud míval ve zvyku pobírat současný pražský arcibiskup ze všech zdejších měst, z půdy, z pozemků, z městeček a vesnic, od duchovenstva, lidu, světských osob, z klášterů i z ostatních výše uvedených beneficíí. Toto oddělení od arcibiskupského hospodaření se děje na žádost i s výslovným souhlasem již jmenovaného arcibiskupa a kardinála Arnošta Vojtěcha a vstupuje v platnost, podloženou apoštolskou autoritou, mocí této listiny.

A dále:

Toto území též osvobozujeme od odvádění desátků, prvotin i od jiných práv, povinných z titulu podřízenosti, jurisdikce, svrchovanosti, vizitace a diecézního práva témuž arcibiskupovi a milovaným synům z pražské kapituly duchovenstvem, lidem a všemi osobami litoměřického kraje.

Nakonec bula konstatuje:

Rovněž – na základě předchozího souhlasu – zaniká arcibiskupovo právo pojmát zde církevní obročí a mocí této listiny zanikají též další arcibiskupovy nároky na výdobytky, výdělky, užitky, práva, důchody a výtěžky v tomto území, ve městech, městečkách, vesnicích a na ostatních již svrchu zmíněných místech, které mu zde dosud náleží z titulu jurisdikce, vizitace či diecézního práva.

Důležitým činitelem právního stavu nově vzniklé diecéze byl způsob volby biskupa, jenž souvisel s již zmíněnou solní daní. Pražský arcibiskup kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667) psal na toto téma do Říma na Propagandu fidei, „že císař chtěl mít za každou cenu právo ‚prezentace a nominace, jakož i patronátní právo... jak v tomto litoměřickém, tak i v každém dalším biskupství, které bude založeno ze solních peněz“²⁴

První litoměřický biskup Maxmilián Rudolf Schleinitz byl nominován císařem Ferdinandem III. už v roce 1647. Bylo obtížným úkolem

23 Jaroslav Macek: *Biskupství litoměřické*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 21.

24 Catalano, op. cit., s. 287.

kardinála Harracha tuto nominaci prosadit v Římě a dosáhnout jejího schválení. „S vědomím, že povolení práva nominovat nového biskupa v Římě narazí na odpor, prezentoval Ferdinand III. na konci roku 1649 papeži Inocenci X. nominaci Šlejnice litoměřickým biskupem a žádal o její potvrzení. V následujícím roce žádal o potvrzení nominace i budoucí biskup.“²⁵ Řím nechtěl toto privilegium povolit, zatímco císař toto právo chápal jako evidentní a vyhrožoval, že biskupství nebude založeno. „Pokud by kurie trvala ‚na této své nikdy dříve neužívané strohosti‘, musel by Harrach vrátit ‚na kancelář nominaci monsignora Šlejnice‘ a opustit ‚veškeré myšlenky na založení jednoho nebo více biskupství“.“²⁶ Kandidát na biskupa Maxmilián Rudolf Schleinitz byl přesvědčen, že otálení a komplikování založení litoměřického biskupství bylo cílem jezuitů a jejich mocného příznivce Bernarda Ignáce z Martinic, který byl zadobře i s metropolitní kapitulou.²⁷ Jaroslav Macek tvrdí, že „Řím ustoupil v první fázi natolik, že chtěl císaři ponechat právo jmenování prvního biskupa, další jmenování se měla dít volbou kapituly“.²⁸ Bula „Primitiva illa Ecclesia“ se ke způsobu jmenování biskupa vyjadřuje následujícími slovy jasně:

Králi Ferdinandovi, jakož i jeho nástupcům – a pouze jim v tomto českém království – pak postupujeme, udělujeme a připisujeme – na všečen čas trvání hodnosti českých králů v čistotě pravé víry – právo jmenovat vhodnou osobu k uvedenému katedrálnímu kostelu ve všech budoucích dobách, kdy se časem toto místo uprázdní, jakož i nyní poprvé.

Jak Jaroslav Macek dospěl k jinému názoru, nelze zjistit. Z buly je patrné, že právo jmenovat biskupa litoměřického dostal císař.

Zakládací bula litoměřického biskupství dále obsahuje zajímavé pasáže textu, a to deklaraci, že ustanovení této buly nejsou v rozporu s ustanoveními koncilů ani dalších právních norem,²⁹ odvolání překážek a námitek spolu s přáním uvedení normy v život,³⁰ a nedovolenost pro-

25 Tamtéž, s. 312.

26 Tamtéž, s. 313.

27 Srov. tamtéž.

28 Jaroslav Macek: *Biskupství litoměřické*, op. cit., s. 21.

29 Papež píše, že „z této strany nelze vznést žádnou námitku“.

30 Bula prohlašuje, že všechny případné překážky pro vznik a chod diecéze litoměřické jsou „bezpředmětné a odvolané“. Papež Alexandr VII. vyžaduje, „aby vše, co bylo výše ustanoveno – tedy moc přítomné listiny a vše, co doslovně obsahuje, jakož i způsob provedení, zde popsaný, bylo zcela zachováno a dodrženo“.

tivit se.³¹ Tyto pasáže textu dodávaly váhu založení diecéze a vybízely k přesnému dodržení znění buly.

Stanovení data založení diecéze

Datum založení litoměřické diecéze můžeme vyčíst ze zakládající buly papeže Alexandra VII. Ačkoli to není explicitně uvedeno, je evidentní, že datem založení diecéze bylo datum vydání buly „Primitiva illa Ecclesia“, tedy 3. červenec 1655.³² Samotný proces uvedení diecéze do života však nebyl otázkou jednoho dne. Po vypracování a absolvování všech náležitostí v Římě i v Litoměřicích se slavnostní intronizace uskutečnila až dne 25. května 1656.³³ Celé uvedení biskupství do života po právní stránce trvalo necelý rok. Na tehdejší dobu a možnosti komunikace to byla úctyhodná rychlost.

Osudy litoměřické diecéze a jejích biskupů

Od vzniku litoměřické diecéze bylo do dnešního dne jmenováno a ustanoveno celkem dvacet biskupů. Byly to vesměs významné osobnosti své doby a osudy diecéze jsou tak podstatně poznamenány jejich vlastními osudy. Nyní budou představeni alespoň ve stručných medailoncích.³⁴

Prvním litoměřickým biskupem byl **Maxmilián Rudolf svobodný pán ze Schleinitz** (1655–1675). Narodil se roku 1605 ve Šluknově nebo ve Varnsdorfu. Byl generálním vikářem kardinála Arnošta Vojtěcha z Harrachu. Roku 1637 se stal proboštem litoměřické kapituly. Byl potvrzen jako první biskup. Vystavěl novou katedrálu, založil dva nové kanonikáty a zasloužil se o rozkvět života diecéze její organizací. Ještě před tím, než se stal biskupem, sestavil důležitý pastoračně právní dokument „Instructio parochialis“, jímž se litoměřická diecéze řídila až do josefínských reforem a který pro jeho dokonalost napodobovaly další diecéze.³⁵ Byl literárně činný v oboru dějin a dopisoval si s Bohuslavem Balbínem. Zemřel 13. října 1675.

31 Ten, kdo by se protivil, „upadá do hněvu všemohoucího Boha i jeho svatých apoštolů Petra a Pavla“.

32 V bule se doslovně píše: „Dáno v Římě, u Svaté Marie Větší, léta Pánova vtělení tisícího šestistého padesátého pátého, třetího dne měsíce července, v prvním roce našeho pontifikátu.“

33 Jaroslav Macek: *Biskupství litoměřické*, op. cit. s. 21–22.

34 Tamtéž, s. 18–154.

35 Například diecéze královéhradecká.